

BS/166/2013

POAKCESYJNE MIGRACJE ZAROBKOWE

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2013 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ▶ Co siódmy dorosły Polak (14%) przyznaje, że od wejścia Polski do Unii Europejskiej wyjeżdżał do pracy za granicę lub nadal tam pracuje.
- ▶ Krajami, do których badani udają się najczęściej, są: Niemcy (36%), Wielka Brytania (21%), Belgia (9%), Holandia (9%), Włochy (6%), Francja (6%) oraz Stany Zjednoczone (5%).
- ▶ Co ósmy badany (13%) przyznał, że ktoś z jego gospodarstwa domowego pracuje za granicą, a ponad dwie trzecie (69%) ma kogoś bliskiego, czy to członka rodziny, czy znajomego, który mieszka za granicą.
- ▶ Co czwarty Polak (24%) deklaruje gotowość podjęcia pracy poza granicami Polski. Trzy czwarte (74%) odrzuca możliwość wyjazdu z Polski w poszukiwaniu pracy. Stosunek do pracy za granicą zależy jednak przede wszystkim od wieku badanych. Wśród respondentów w wieku od 18 do 24 lat tylko co trzeci (36%) odrzuca możliwość wyjazdu.
- ▶ Odnotowano znaczne różnice regionalne w postrzeganiu emigracji i tego, jak wpływa ona na życie mieszkańców poszczególnych regionów.

Problematykę migracji zarobkowych badamy od 2007 roku. Do zeszłego roku pytaliśmy o doświadczenia migracyjne z ostatnich dziesięciu lat, czyli zarówno z okresu przed wejściem Polski do Unii Europejskiej, jak i po tym kluczowym dla liczby migracji zagranicznych wydarzeniu. Za kilka miesięcy będziemy obchodzić dziesiątą rocznicę wstąpienia Polski do Unii Europejskiej i dlatego w tym roku postanowiliśmy skupić się już wyłącznie na migracjach poakcesyjnych¹. Dzień 1 maja 2004 roku jest niezwykle znaczącą datą, stanowiącą naturalną cezurę dla opisu mobilności Polaków.

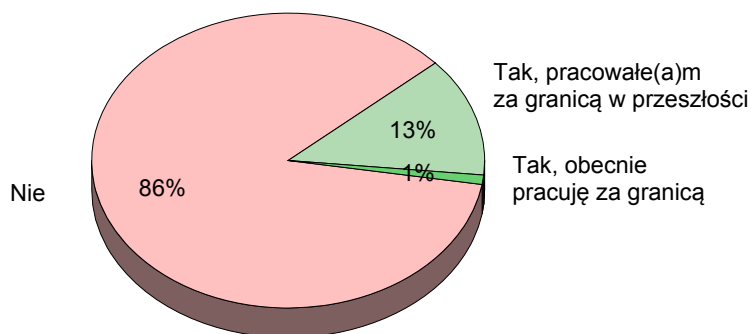
DOŚWIADCZENIA MIGRACYJNE POLAKÓW

Co siódmy badany dorosły Polak (14%) przyznaje, że od wejścia Polski do Unii Europejskiej wyjeżdżał do pracy za granicę lub nadal tam pracuje. Należy podkreślić, że informacje na temat doświadczeń migracyjnych uzyskane w tym badaniu odnoszą się właściwie wyłącznie do osób, które wyjeżdżały na pewien czas – wielokrotnie na krótkie okresy lub jednorazowo na krótszy lub dłuższy okres – jednak postanowiły wrócić do kraju, czyli do migrantów sezonowych i reemigrantów. Bardzo trudno jest dotrzeć do emigrantów nadal pracujących i mieszkających za granicą, którzy tylko od czasu do czasu odwiedzają ojczyznę. W naszym sondażu stanowią oni tylko 1% badanych. Obszerne informacje o polskich emigrantach na obczyźnie udostępnił niedawno GUS².

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (282) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 7–14 listopada 2013 roku na liczącej 990 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² GUS, *Migracje zagraniczne ludności*, Warszawa 2013.

RYS. 1. CZY PRACOWAŁ(A) PAN(I) ZA GRANICĄ PO WEJŚCIU POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ, TZN. PO 1 MAJA 2004 ROKU?

W tym roku nieco więcej badanych przyznało, że w obecnym dziesięcioleciu – co niemal pokrywa się z okresem od wejścia naszego kraju do Unii Europejskiej – pracowało za granicą. Stanowi to sygnał, że w ostatnim czasie mogła zwiększyć się trochę skala migracji sezonowych lub liczba powracających z emigracji. Zmiana ta jest jednak zbyt mała, by rozstrzygnąć tę kwestię.

Do pracy za granicą najczęściej przyznają się bezrobotni (32%). Z jednej strony są to osoby, które ze względu na brak pracy chętniej podejmują prace sezonowe, z drugiej zaś strony dla części z nich okres bezrobocia w Polsce jest czasem odpoczynku przed kolejnym wyjazdem do pracy – jest zatem swego rodzaju wyborem. Ponadto pracę za granicą najczęściej podejmują osoby młode. Wśród badanych w wieku od 25 do 34 lat co czwarty (26%) ma takie doświadczenia. Swoją udział w migracjach poakcesyjnych częściej deklarują mężczyźni niż kobiety (zob. tabelę aneksową).

Tabela 1

Praca za granicą w ostatnim dziesięcioleciu*	Wskazania respondentów według terminów badań							
	I 2007	IX–XI 2007	X 2008	X 2009	X 2010	X 2011	X 2012	XI 2013
	w procentach							
Obecnie pracuję za granicą	10	1	1	1	1	1	1	1
Pracowałem(a)m za granicą w przeszłości		9	9	11	10	11	10	13
Nie pracowałem(a)m za granicą w ostatnim dziesięcioleciu*	90	90	90	88	89	88	89	86

* W latach 2007–2012 pytanie brzmiało: „Czy w ostatnich dziesięciu latach pracował(a) Pan(i) za granicą lub być może pracuje tam Pan(i) obecnie?”. W tym roku spytaliśmy: „Czy pracował(a) Pan(i) za granicą po wejściu Polski do Unii Europejskiej, tzn. po 1 maja 2004 roku?”.

Mniej więcej co trzeci migrant pracował w tym okresie w Niemczech (36%), co piąty w Wielkiej Brytanii (21%), a co jedenasty w Belgii lub Holandii (po 9%). Po rozszerzeniu Unii znaczna liczba badanych wybierała jako miejsce pracy Włochy lub Francję (po 6%). Nadal ważnym krajem dla migrantów zarobkowych są Stany Zjednoczone (5%), mimo że Polaków podróżujących za ocean wciąż obowiązuje posiadanie wizy. Badani wyjeżdżali do pracy także do: Austrii (4%), Norwegii i Hiszpanii (po 3%), Irlandii i Danii (po 2%) oraz Szwajcarii i Grecji (po 1%).

Od czasu pełnego otwarcia niemieckiego rynku pracy dla polskich pracowników notujemy rzadsze wskazania Niemiec jako kraju migracji zarobkowych. Co prawda, nasz zachodni sąsiad nadal pozostaje najbardziej atrakcyjnym miejscem podejmowania pracy sezonowej, możliwe jednak, że zniesienie ograniczeń coraz częściej skłania migrantów do przedłużania pobytu (na skutek czego nie zostali oni objęci badaniem).

Tabela 2

W którym kraju lub w których krajach Pan(i) pracował(a) lub pracuje?	Odpowiedzi osób, które pracują lub w ostatnich 10 latach pracowały za granicą (według terminów badań)						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	w procentach						
Niemcy	46	48	44	39	43	36	36
Wielka Brytania	15	18	16	22	25	21	21
Holandia	8	7	8	9	13	12	9
Belgia	4	2	2	3	2	2	9
Włochy	8	10	8	11	8	7	6
Francja	5	0	8	3	5	6	6
Stany Zjednoczone	6	6	6	4	5	8	5
Austria	4	3	5	2	1	2	4
Norwegia	3	7	3	1	4	8	3
Hiszpania	3	1	6	7	2	3	3
Irlandia	5	3	5	3	4	3	2
Dania	2	1	2	1	1	2	2
Szwajcaria	1	2	2	0	1	2	1
Grecja	2	2	2	1	2	3	1
Czechy	2	3	2	2	0	4	0
Inne państwo	11	10	9	16	8	11	8

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wymienić więcej niż jeden kraj, w którym pracowali

Niemal połowa osób posiadających doświadczenia migracyjne (47%) wyjeżdżała do pracy na krótkie, co najwyżej trzymiesięczne okresy, co czwarta (27%) na kilka miesięcy, ale nie dłużej niż rok. Jedna czwarta migrantów (26%) pracowała za granicą ponad rok.

Tabela 3

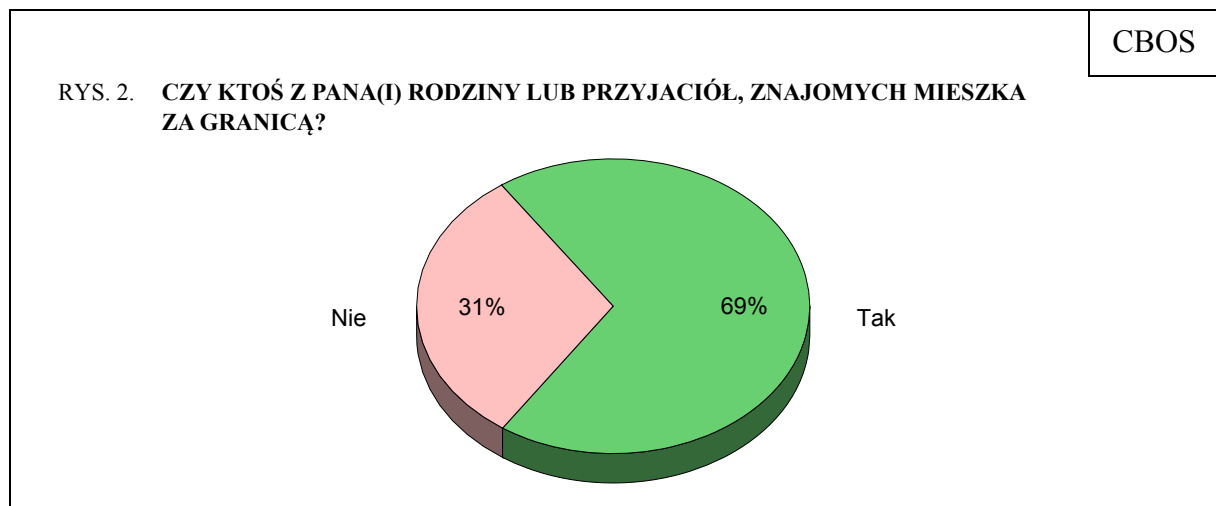
Jak długo pracował(a) Pan(i) za granicą?	2011 N=123	2012 N=103	2013 N=124
	w procentach		
Trzy miesiące lub krócej	49	39	47
Od ponad trzech miesięcy do roku	22	35	27
Od ponad roku do dwóch lat	11	7	8
Ponad dwa lata	18	19	18

Emigracja zmieniła życie bardzo wielu Polaków. Chodzi nie tylko o osoby wyjeżdżające do pracy, ale także o ich najbliższych. W roku 2013 mniej więcej co ósmy badany (13%) przyznał, że ktoś z jego gospodarstwa domowego pracuje za granicą. Jest to wzrost w stosunku do zeszłego roku o siedem punktów procentowych i kolejny sygnał, że liczba migracji mogła w ostatnim czasie wzrosnąć.

Tabela 4

Czy za granicą pracuje ktoś inny z Pana(i) gospodarstwa domowego?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	w procentach						
Tak	7	7	10	9	9	6	13
Nie	93	93	90	91	91	94	87

Nie bez znaczenia dla zrozumienia skali migracji jest rozległość sieci kontaktów migracyjnych. Więzy z migrantami stanowią kapitał, który może w razie potrzeby zostać wykorzystany. Takie sieci kontaktów, dzięki redukcji kosztów i ryzyka związanego z migracjami, przyczyniają się do zwiększania skali migracji. Okazuje się, że ponad dwie trzecie dorosłych Polaków (69%) ma kogoś bliskiego, czy to członka rodziny, czy też znajomego, za granicą.

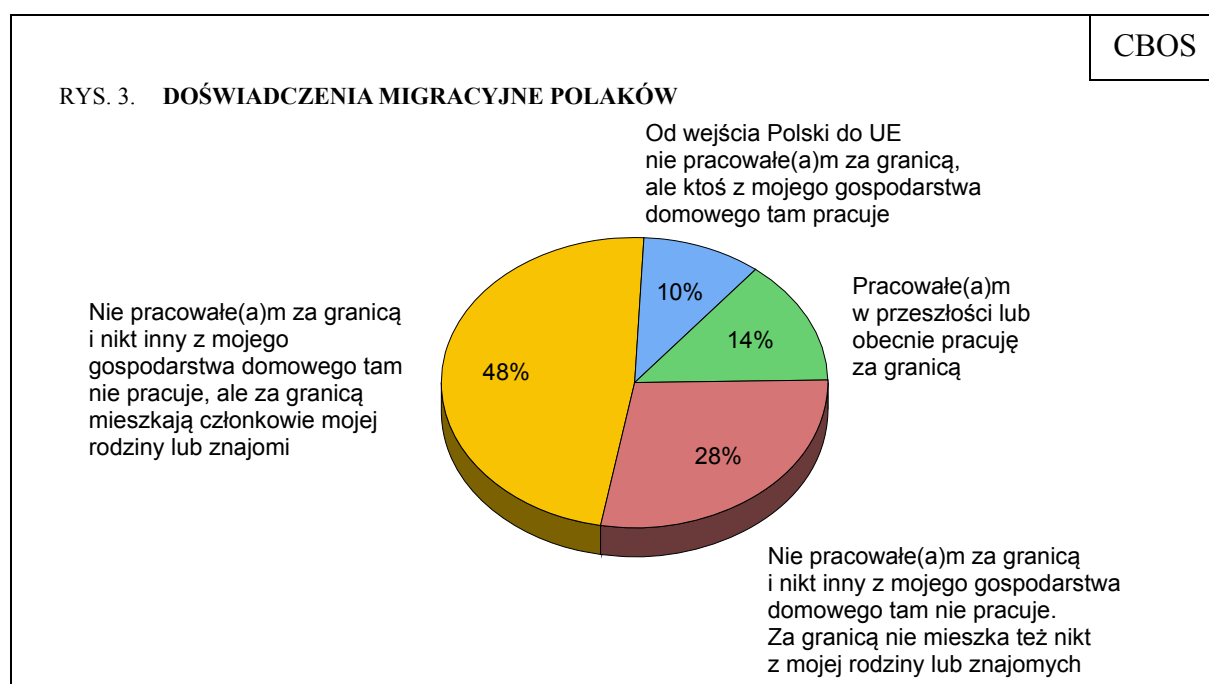

Rozległość tych sieci jest zróżnicowana. Niemal co trzeci badany mający znajomych za granicą (30%) twierdzi, że zna od 1 do 3 takich osób, a podobny odsetek (33%) przyznaje, że od 4 do 9 członków jego rodziny lub przyjaciół mieszka za granicą. Prawie co trzeci (32%) zna przynajmniej 10 takich osób.

Tabela 5

Iluc członków Pana(i) rodziny, przyjaciół, znajomych mieszka za granicą?	N=679 (w procentach)
1–3osoby	30
4–9 osób	33
10–15 osób	19
16 osób i więcej	13
Trudno powiedzieć	5

Podsumowując informacje dotyczące skali doświadczeń migracyjnych, należy zwrócić uwagę na różny stopień dostępu do wiedzy na temat sytuacji w krajach potencjalnych migracji oraz wsparcia na miejscu. Zdecydowana większość Polaków posiada pewien kapitał społeczny przydatny w procesie migracji. Co siódmy (14%) ma osobiste doświadczenie pracy za granicą, co dziesiąty (10%) wprawdzie nie wyjeżdżał do pracy od czasu rozszerzenia Unii, ale ktoś spośród jego najbliższych (członek gospodarstwa domowego) jest zatrudniony za granicą. Niemal połowa (48%), chociaż sama nie migrowała i nikt z ich najbliższych nie pracuje za granicą, zna osobiście kogoś, kto tam mieszka. Tylko co czwarty Polak (28%) wydaje się nie posiadać dostępu do żadnej formy kapitału społecznego przydatnego w procesie migracji.

GOTOWOŚĆ DO EMIGRACJI

W tym roku odnotowaliśmy wzrost zainteresowania migracjami zarobkowymi. Obecnie co czwarty Polak (24%) deklaruje gotowość podjęcia zatrudnienia poza granicami Polski, przy czym jeden na dziesięciu (10%) deklaruje, że w przyszłości będzie starał się o pracę za granicą, a tylu samo wyraża jedynie gotowość przyjęcia oferty takiej pracy, ale nie zamierza się o nią starać. Czterech na stu (4%) już podjęło starania, by znaleźć zatrudnienie za granicą. Trzy czwarte Polaków (74%) odrzuca możliwość wyjazdu z Polski w poszukiwaniu pracy.

Tabela 6

Czy obecnie jest Pan(i) zainteresowany(a) podjęciem pracy za granicą?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	w procentach						
Tak, jestem zainteresowany(a) i obecnie staram się o pracę za granicą	2	2	2	2	2	3	4
Tak, jestem zainteresowany(a) i zamierzam w przyszłości starać się o pracę za granicą	8	5	5	6	7	8	10
Tak, był(a)bym zainteresowany(a) podjęciem pracy za granicą, jeśli dostał(a)bym taką propozycję, ale sam(a) nie zamierzam się o to starać	8	6	11	8	8	9	10
Nie, nie jestem zainteresowany(a) podjęciem pracy za granicą	76	85	81	82	82	77	74
Obecnie pracuję za granicą	1	1	1	1	1	1	1
Trudno powiedzieć	5	1	1	1	0	1	1

Stosunek do pracy za granicą zależy przede wszystkim od wieku badanych. Wśród osób powyżej 64 roku życia niemal wszyscy (98%) deklarują, że nie są zainteresowani wyjazdem do pracy – a prawdopodobnie generalnie podjęciem jakiegokolwiek zatrudnienia. Im młodszy badani, tym rzadziej składają takie deklaracje. Wśród respondentów w wieku od 18 do 24 lat tylko co trzeci (36%) odrzuca możliwość wyjazdu. Niemal co czwarty badany w tym wieku (26%) deklaruje, że w przyszłości będzie starał się o pracę poza granicami Polski. Mniej więcej tyle samo (23%) przyjęłoby ofertę takiej pracy, o ile by ją otrzymali. W tej grupie największy odsetek badanych twierdzi, że już stara się o taką pracę (13%). Z racji wieku można przyjąć, że część z tych osób znajdzie pracę w Polsce lub z innych względów nie zrealizuje swoich planów. Jednak stosunek młodych Polaków do emigracji może rodzić niepokój co do skali tego zjawiska w przyszłości.

Tabela 7

Czy obecnie jest Pan(i) zainteresowany(a) podjęciem pracy za granicą?	Wskazania respondentów według wieku					
	18–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65+
	w procentach					
Tak, jestem zainteresowany(a) i obecnie staram się o pracę za granicą	13	5	4	3	2	0
Tak, jestem zainteresowany(a) i zamierzam w przyszłości starać się o pracę za granicą	26	16	14	2	2	0
Tak, był(a)bym zainteresowany(a) podjęciem pracy za granicą, jeśli dostał(a)bym taką propozycję, ale sam(a) nie zamierzam się o to starać	23	17	12	9	5	1
Nie, nie jestem zainteresowany(a) podjęciem pracy za granicą	36	58	67	84	89	98
Obecnie pracuję za granicą	0	2	2	2	1	1
Trudno powiedzieć	2	2	1	0	1	0

ZRÓŻNICOWANIE REGIONALNE

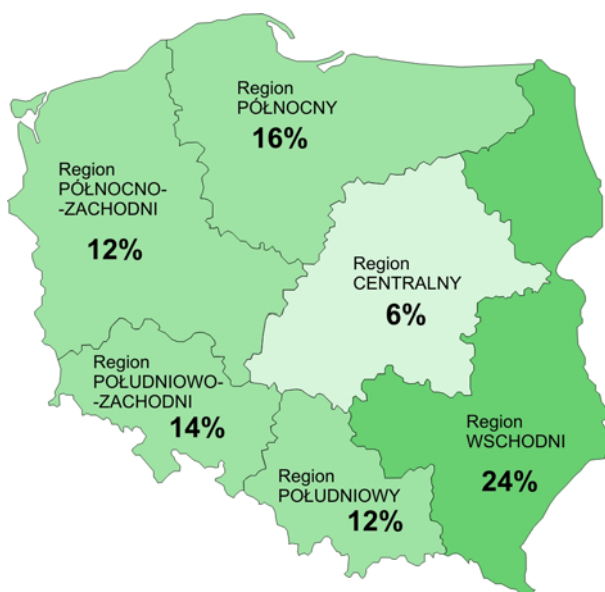
W Polsce, jak w wielu krajach Europy Zachodniej, sytuację demograficzną kształtują także migracje. Chociaż od kilku lat notowany jest dodatni przyrost naturalny, to liczba urodzeń tylko nieznacznie przewyższa liczbę zgonów. Saldo migracji może niwelować skutki niskiego przyrostu naturalnego bądź je pogłębiać. Tymczasem, jak pokazują dane GUS³, jeśli chodzi o skalę emigracji, mamy do czynienia ze znacznymi różnicami regionalnymi. Badanie CBOS pokazuje inne różnice regionalne związane z tym zjawiskiem.

W zakresie skali osobistych doświadczeń migracyjnych zdecydowanie wyróżnia się Region Wschodni⁴, najbiedniejszy obszar kraju. Niemal co czwarty mieszkaniec (24%) z tego regionu pracował za granicą po wejściu Polski do Unii Europejskiej lub nadal tam pracuje. W Regionie Centralnym czterokrotnie mniej osób (6%) wyjeżdżało do pracy za granicę.

³ GUS, *Migracje...*

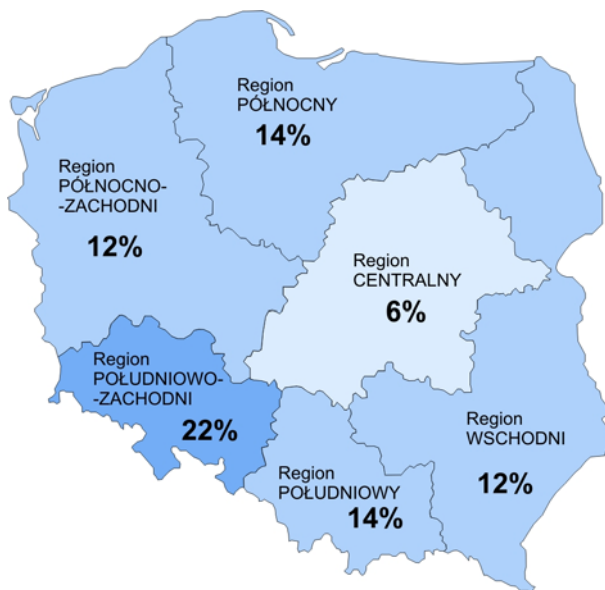
⁴ Region Centralny – łódzkie i mazowieckie; Region Południowy – małopolskie i śląskie; Region Wschodni – lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie i podlaskie; Region Północno-Zachodni – wielkopolskie, zachodniopomorskie i lubuskie; Region Południowo-Zachodni – dolnośląskie i opolskie; Region Północny – kujawsko-pomorskie, warmińsko-mazurskie oraz pomorskie.

RYS. 4. **BADANI, KTÓRZY PRACOWALI ZA GRANICĄ PO WEJŚCIU POLSKI DO UE LUB NADAL TAM PRACUJĄ**

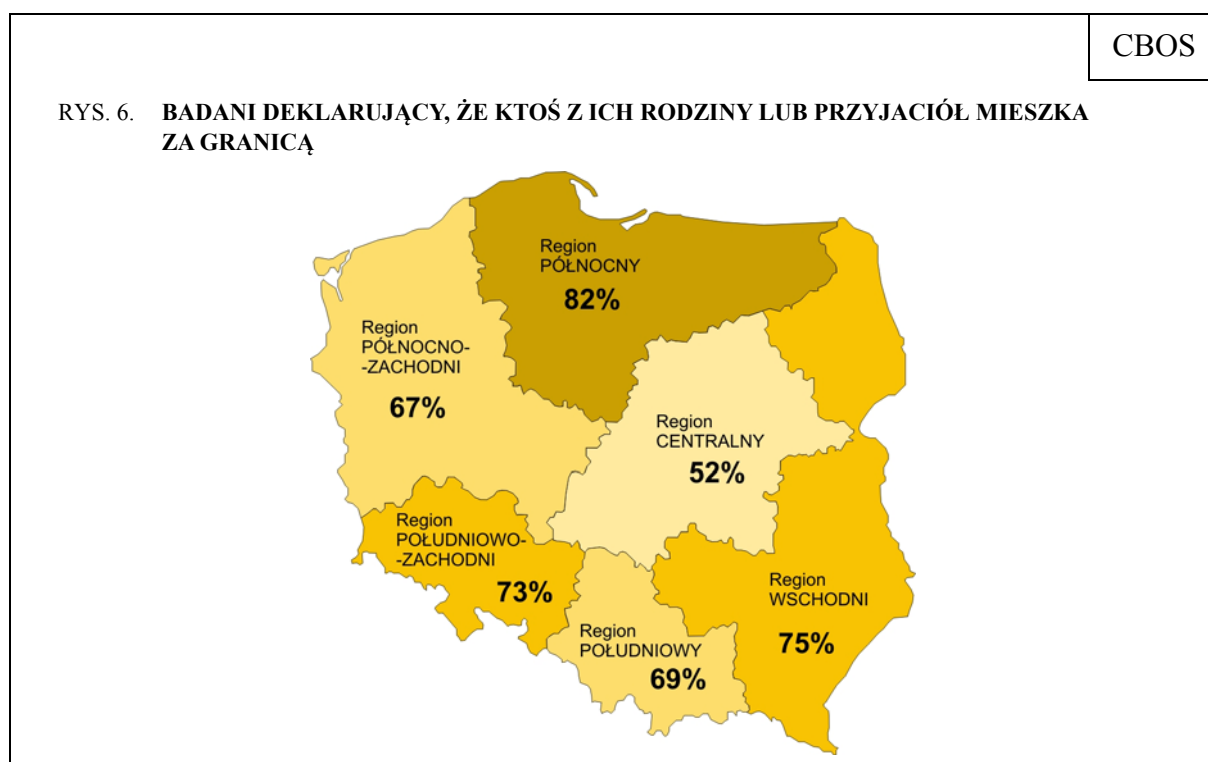

Ponadto w Regionie Centralnym najmniejszy odsetek badanych deklaruje, że ktoś z ich gospodarstwa domowego pracuje za granicą (6%). Najwięcej badanych w gospodarstwach domowych których przynajmniej jedna osoba pracuje za granicą, jest w Regionie Południowo-Zachodnim (22%).

RYS. 5. **BADANI DEKLARUJĄCY, ŻE KTOŚ Z ICH GOSPODARSTWA DOMOWEGO PRACUJE OBECNIE ZA GRANICĄ**

W kontekście powyższych danych nie dziwi, że najmniejszy odsetek badanych mających dostęp do sieci kontaktów migracyjnych występuje w Regionie Centralnym, ale także tu ponad połowa mieszkańców zna kogoś, kto mieszka za granicą (52%). Zjawisko to jest powszechniejsze w regionach Północno-Zachodnim (67%) i Południowym (69%), a w regionach Południowo-Zachodnim (73%) i Wschodnim (75%) dotyczy nawet dwóch trzecich mieszkańców. Najbardziej powszechny dostęp do sieci migracyjnych mają mieszkańcy Regionu Północnego (82%).

Mieszkańcy Regionu Centralnego wyróżniają się także stosunkiem do zarobkowych migracji zagranicznych. Najmniejszy odsetek jego mieszkańców wyraża gotowość do podjęcia pracy za granicą (19%). W pozostałej części kraju ponad jedna czwarta mieszkańców twierdzi, że byłaby skłonna wyjechać do pracy.

Tabela 8

Czy obecnie jest Pan(i) zainteresowany(a) podjęciem pracy za granicą?	Wskazania respondentów zamieszkujących Region:					
	Centralny	Południowy	Wschodni	Północno-Zachodni	Południowo-Zachodni	Północny
	w procentach					
Tak, jestem zainteresowany(a) i obecnie staram się o pracę za granicą/ zamierzam w przyszłości starać się o pracę za granicą	10	13	18	13	15	15
Tak, był(a)bym zainteresowany(a) podjęciem pracy za granicą, jeśli dostał(a)bym taką propozycję, ale sam(a) nie zamierzam się o to starać	9	13	9	14	9	9
Nie, nie jestem zainteresowany(a) podjęciem pracy za granicą	80	70	72	71	75	71
Obecnie pracuję za granicą	0	2	0	1	0	4
Trudno powiedzieć	1	2	1	1	1	1

Polacy chętnie korzystają ze swobody poruszania się i prawa do podejmowania pracy w Unii Europejskiej. Ostatnie doniesienia GUS o dwumilionowej rzeszy Polaków mieszkających i pracujących za granicą, możemy uzupełnić informacjami na temat doświadczeń migracyjnych Polaków z najnowszego sondażu CBOS. Pokazuje on, że od czasu wejścia naszego kraju do Unii Europejskiej co siódmy Polak podejmował pracę za granicą (w zdecydowanej większości w jednym z państw UE), niemal co dziesiąty badany, chociaż sam nie wyjeżdżał do pracy, żyje w emigranckim gospodarstwie domowym (co oznacza, że ktoś z jego domowników wyjechał do pracy za granicę). Wśród osób, które ani osobiście, ani pośrednio nie są związane ze zjawiskiem migracji, większość ma znajomych lub dalszych członków rodziny za granicą. Zatem zdecydowana większość Polaków posiada albo własne doświadczenia emigranckie, albo kontakt lub przynajmniej dostęp do kontaktów z migrantami. Wyniki te pokazują, jak powszechny w ciągu ostatnich dziesięciu lat stał się dostęp do sieci migracyjnych. Ich istnienie jest ważnym czynnikiem sprzyjającym utrzymywaniu się zjawiska migracji między poszczególnymi krajami. Najprawdopodobniej rozbudowane sieci kontaktów migracyjnych sprawiają, że ważnym kierunkiem migracji zarobkowych nadal pozostają Stany Zjednoczone, mimo znacznych trudności formalnych i dużych kosztów podróży przy tego typu wyjazdach.

Co więcej, na podstawie deklaracji badanych możemy stwierdzić, że Polacy są otwarci na podejmowanie takich wyzwań. Szczególnie wśród ludzi młodych ponad połowa byłaby gotowa na wyjazd do pracy. Biorąc pod uwagę, że wśród młodych osób w wieku od 25 do 34 lat co czwarty pracował w ostatnich latach za granicą, można przyjąć, że skala migracji zagranicznych będzie nadal znaczna. Natomiast w dużej mierze od sytuacji w kraju zależeć będzie, czy będą to migracje krótkookresowe czy też emigracja, która zakończy się osiedleniem poza Polską.

Opracowała
Katarzyna KOWALCZUK